

1939. I. 29.
élet

Makkos - Mária

Hiába, ősz van s hozzá még Halottak-napja. Fáradt a természet s álmosan lógatja fejét a pihenésre. Mi is, Bandi barátom és én, szótlanul méregetjük a kilométereket, rójjuk a völgyeket és magaslatokat, csupán az érdekesebb pontoknál szakítjuk meg a belénk merevedett csendet. Ime, itt a «Disznóó!» Megállunk s nézzük az agyarakból csobogó víz folyását. Itt lent az élet-elemének fáradhatatlan munkája, fent pedig a kőhomlokzatra vésvé az elmúlás megörökítése. Valamikor régesrégén Mátyás király pihent meg e forrásvíznél, majd a budai basák enyhítették benne nyári szomjukat. Ma pedig a pesti polgár rándul ide, hogy felejtse hétköznapi életének őrlő gondjait. A múlt és a jelen összetalálkozása! Az egyik volt, de a másik is azzá lesz, talán előbb, mint gondolná, vagy szeretné.

De nincs időnk a további szemlélődésre, mert még hosszú az út s rövid a délután, márpedig mi világosan szeretnők megszemlélni utunk végső célját: a máriamakki trinitárius barátok kolostorromjait. Jelenleg kevésbé érdekel a tündérhegyi plátón Kosuth emléke. Úgysem tudna többet mondani, mint 1848 március 15 s 1849 augusztus 13! Ott a magyarság fiatalos lendülete kiáltotta bele a világba: a magyarok Istenére esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk! Itt pedig Világosnál a halál sötétsége dermesztette meg az élni akaró nemzetet. Élet és halál, micsoda azonos sínpáron siklik egymásután, még az állampolitika vasútján is! Ez is csak újabb memento mori, mint annyi más s meg kell vele barátkozni az embernek, legyen az még oly kiváló államférfiú, vagy csupán szürke polgár. Jó ebben az andalgásban találkozni a Szent Anna kápolnával ott a Hármasküttetőn. Nincs benne sem kívül, sem belül architektonikus vonás. Milyen kicsi, épp annyira giccs is. Jámbor kezek alkották a turistáknak, hogy egy Ave Mária-ra megálljanak. A jó lelkek nem is tudnak elhaladni mellette, hogy csukott szemmel legalább egy fohászt ne sóhajtsanak el a hegyek és völgyek hatalmas Urához.

Ha Budapest a Duna királynője, akkor a budai hegyek korona a halántékán. Zugliget, Tündérhegy, Hármasküttető, Makkos-Mária, mintha csak a természet Urának kacagó jókedvét és kifogyhatatlan bőkezűségét álda-

nák. Amit a szem esztétikája megkíván, az mind fellelhető itt. Vannak hegyalakulatok és völgymélyedések, domborulatok és sikterepek. Hol felfelé kell kanyarodni, hol pedig lefelé sietni, de mindig a csalhatatlan szépség birodalmában. Szép és jó pazarul ontja a kinceit, csak látni és nem nézni kell, hogy az ember igézetükbe essék. Szubalpinszerű levegőáramlása valósággal üdíti a szívet és a lelket, hogy újult erővel és lendülettel állhasson be a következő napok munkájába. Duzzasztó erők forrása legalább egy félnapot itt barangolni a frissesség, tisztaság és üdeség tájain. Szinte fáj, hogy mindössze csak két diák-fiúval és ugyanennyi öreg bácsival találkozhatunk. A többi bent robotol a lenti füst-és ködtengerben, amelyet Budapestnek nevezünk. Bizonyára a bécsi tárgyalások idegfeszítő hírei tartják őket fogva s lélekzetfojtva várják, hogy mit hoz a szerda este, vajjon a Felvidék megszabadulásának boldogságát, vagy pedig az ottani magyar testvérek további rabbilincs csörgését? Bizonyos, hogy ma az érzések és érzelmek búsongó regisztere játszik minden magyar lélek orgonáján. Az élők az élet szabadságáért izgulnak és küzdenek, a holtak pedig megbékélve pihennek a mai napon a dúspompájú virágoskertté varázsolt s ezer és ezer imbolygó mécsvilággal és gyertyalánggal kivilágított birodalmunkban. Az emberi sokaság megszakíthatatlan sorokban árad ide is, mert öregnek, fiatalnak, úrnak és proletárnak kivétel nélkül van könnyezni valója. Megértém most már, hogy oly látogatlan ma a Máriamakkhoz vezető serpentes út vonal!

Mi azonban erre tartunk, mert programunk nem enged időhalasztást s látni akarjuk, hogy a jelen mit őrzött meg a múltból s a múlt mit regél a jelennek Mária e kegyhelyéről. A látkép, amelyet az erdők völgykatlana tár elénk, bizony szép, de egyben szomorú is! Olyan az egész, mint a magyar történelem, melynek ez is egyik darab része. Szépséges, mert a természet annak teremtette s ezen még november haldokló hangulata sem tud változtatni. A szelid, őszi napfény, mintha az édesanya féltő szeretetével simogatná, hátha holnap már nem láthatja viszont s ezért még ma kell rásugározatnia mindazt a szeretetét, amelyet a holnap köde és áthatolhatatlan felhőtömege megvonhat tőle. Szelid szép-

séggel susognak egymásnak a faágak s hogy mit mondanak, azt nem nehéz kitalálni, hiszen a sárgult levelek elválásában s szédült hullásában bent van a tanítás : így múlik el az ember és a világ minden dicsősége.

Valamikor zúgott itt az imádságos élet. A rabkiváltó trinitárius barátok meditációjától lett csendes a cella, breviáriumától hangos a kórus s miseáldozatától fenséges az oltár. Mennyi áldás fakadt az ily megszentelt életből a vidékre, sőt az egész magyar tájra. Miért kellett jönnie annak a bizonyos 1783-ik évnek, mely szélnek eresztette a szerzeteseket s az idő kegyetlen őrlésére bízta nemcsak azt a templomot és kolostort, hanem vele együtt a vallásos hit és buzgalom többi fellegvárát? Másfél század derekasan elvégezte romboló munkáját s a letragikusabb, hogy sem itt, sem másutt nem akadt magyar katolikus kísérlet, hogy átmentse a multat a maga épségében a jelen és a jövő számára. Ami tehát még ellenállt a szétmálásnak, az csak torzója annak, ami egykor volt s ezért oly szomorú Makkos-Mária csonkfalakkal, üregekkel s kőomladékokkal éktelenkedő otthona.

Amit a régmúlt alkotott, megérdemli minden elismerésünket, amit a következő időszak elhanyagolt és romlásnak engedett, a legélesebb kritikánkat. Mit mond az egyikről s mit a másiktól a történelem krónikája? Az egésznek kezdete oly bájos, mint a legtöbb kegyhely legendája. Volt egy jámbor ember, kit Traub Jánosnak hívtak. Mint a legtöbb szegény munkás, terhes gonddal járta az erdő léniáit. Bús bandukolásában egyszer csak megakad szeme az egyik tölgyfa ágán s a látomástól nem tud szabadulni. A felfeszített Jézust látja, lábánál a fájdalmas Szűzzel. Nem mindennapi eset, de még nem csoda! Azzá később lesz. Nem elég a szegénységre, mert az egyik szomorú napon meglátogatja a betegség is. S a csodák útja itt kezdődik. Igéretet tesz, ha az Istenanya meggyógyítja, ugyanarra a tölgyre, hol a látomás nem egyszer s nem kétszer meglepte, megfesteti Mária képét. A beteg hirtelen meggyógyul, fogadalmát a tett követi. Beállít az egyik pesti festőhöz, Falkonérhoz s előadja, mi járathatott. Alkuszerűen folyik le minden s a festő nem is gondolja, hogy ezzel a megrendeléssel tulajdonképpen az ő eddigi élete is megpecsételődik s a további folytatása a karmeliták kolostorában következik. Milyen legyen a kép? Gondolkodik, töprenkedik s ekkor eszébejut az olasz Re városka csodálatos festménye : a Madonna del Sangué. Ez az amit keresett. Ecsetje egymásután húzza meg

a vonásokat s lassankint kialakul a homlokán vérző Mária, ölében a koronás kis Jézussal, aláírva : In gremio Matris, sedit sapientia Patris !

Egyszerű másolat az egész, de van benne valami csodálatosan vonzó erő, amikor felkerül a tölgyfa törzsökére. Akik csupán megbámulni jönnek ki, csakhamar tisztelettel borulnak le előtte, a híre rövid idő alatt nemcsak a közeli, hanem a távoli vidéket is bejárja. Így végződik a látomás első felvonása. Drámaibb szent erővel folytatódik a második, hiszen az egyik csodás gyógyulás, imameghallgatás követi a másikat, azután a többit. Az egyszerű árnyas erdőből búcsújáróhely lesz s erre már fel kell figyelni az illetékes hatóságoknak is. A környék a hatalmas zsámbéki kapitány, gróf Zichy Miklós tulajdona. Nem nézheti, hogy ép az ő földjén csupaszon álljon a segítő-kép, kitéve szélviharnak, esőnek és hónak. Először is kápolnával köríti, de ezt is méltatlannak találja hozzá, éppen azért elhatározza, hogy díszes templomot emeltet, melléje kolostort építtet s a keresztes barátokat hívja meg, ahogy nálunk a trinitáriusokat nevezték. A donációs levél 1748 január 4-én elkészül, az építés megkezdődik s 1768-ban 15.000 zárandok részvételével Koller Ignác veszprémi püspök átviszi a tölgyfára rögzített Madonna del Sanguet a templom főoltárára s megtörténik a felszentelés.

Ami szépet, drágát és értékeset a Zichy-család főúri bőkezűsége csak nyújthatott, az mind megvolt a kolostorban és templomban. Az óbudai kiscelli zárdából szívesen jött ide a trinitáriusok egy része. Csalogatta őket a táj szépsége, a templom barokk nagyszerűsége, a kolostor imába halkult nyugalma, de mindenekelőtt Mária oltalma. Amerre a szemük tekintett, mindenütt a szépség, a biztonság és a szentség integetett feléjük. Nem volt hiányuk sem anyagiakban, sem szellemiekben, még kevésbbé lelkiekben. Isten szegényei kényszerből sohasem éheznek. Tágas refektóriumuk asztaláról nemcsak nekik jutott, hanem a világ koldusainak is. Könyvtáruk kapcsos fóliánsokkal várta őket, boltíves kis celláikban nappal a munka, éjjel a pihenés. Az oratórium is sűrűn látta őket, hogy zsolozsmás énekük a nap bizonyos szakáiban dicsérje az Istent. De ami a legfényesebb volt kívül és belül, az a templom s annak főoltára. Ezt szegélyezték a márványfényű mellékoltárok, hol nap mint nap megújult a kereszt vértelen áldozata. Az anyalokkal telitűzdelt szószék pedig vasárnapokon és Mária ünnepein figyelmeztetett : mit

használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelkének kárát vallja!

A templom ritkán volt üres, mert a földieknek mindig akad kérnivalójuk az égiektől s főképp ezek legnagyobbikától, az Istenanyától. Lélek, szív, hangulat és szín minden összetalálkozott itt. Amit a barokk pompaszereget össze tudott halmozni, két kézzel hordta ide. A cizelláltan kidolgozott portálétól egészen a sekrestyéig pompázott a kőcsipkázat s a ringó arany vonalazás. Aki idejött, azt megfogta a templom hangulata s nehezen engedte a kegyelmek teli áramlása. Mennyit beszélnek erről a Mária lábához rakott devocionális arany és ezüst hála-tárgyak! Mária a kegyelmek anyja s ezeket két kézzel szórta, kik hozzá folyamodtak. Gyönyörű félszázadot élt ez a kegyhely s megbocsáthatatlan vétke II. József császárnak, hogy 1783-ban ennek sem kegyelmezett meg. A trinitáriusokat szélnek bocsátotta, a templomot becsukatta, a zárdát pedig profán célokra használhatta fel. A halkszavú barátok helyébe jöttek először a kevésbé hallgató katonák, ezek után pedig a saját nyomorúságukon jajveszékítő rokkantak. Egyik sem lehetett a Madonna társasága s nem is tűrték maguk közt, hanem elküldték oda, ahol jobban érezhette magát: a budakeszi plébánia templomba.

Olyan ez a történet, mint a tündérmese. Szépen indult, de szomorúan végződött. Pedig ez még nem is a legszomorúbb fináléja a kegyhelynek. Amit ugyanis a profanum vulgus el nem bírt pusztítani rajta, azt rábízta az időre, hogy romboló munkájában helyettesítse. A gazdacseré ilyképpen nem mondható rossznak, mert a feladatot tökéletesen megoldotta, amint ezt a kegyhely mai látéke, szinte valamennyi részében amputáltan igazolja.

Mert mi maradt meg ebből a barokkba lehelt kőimádságból? A profán szemlélő előtt nem több, mint amennyi éppen csak elég, hogy még műemlékszámba mehessen, de a vallásos érzés sem tud többet látni, mint a hit, az erkölcs, az imádság magasabbrendűségének kőtörmelékekre való bomlását. A templom tornya derékba törve ma már csak arra jó, hogy a baglyok fészket ütve repedéseibe, huhoghassák az elmúlást. Vaskos falai, maradék cirádái mintha csak tetemre szólítanák az eleveneket és holtakat, hogy nem becsülték meg azt, amit a kegyelet a szentség őrtornyának emelt. Ugyanezt panaszolja a szentély és a hajó fűvel benőtt gödrös és törmelékes belseje. Tetőzetét már rég elhordta az idők vihara, amiben a profán-

kezek is segédkeztek, hiszen zsindey, fa, kő és téglá kellett a szegény ember viskóinak a felépítésére. Még jó, hogy a négy fal megmaradt, persze csonkán, de hogy nem ormótlanabbul, köszönhető annak, hogy nehéz kövei dacolni tudtak az idővel. Ami kiemelhető volt, annak úgyis csak a hült helye maradt. Ékes padimentumából semmi, márvány-burkolatából néhány szintelenre s fénytelenre vénült lapocska, nagyszerű kőoszlopaiból csonkok és földön heverő kővirág-díszek, oltáraiból a falmélyedések, szőszékéből a feljáró, orgonás kórusából pedig csak a sejtés. Volt itt barokk-ornamentika, ami megmaradt az nem válik az építők utódainak a dicsőségére. Mivé lett a csodálatos Mária-kép hajléka? Rommá és pusztulássá, ahol csak a Super flumina Babylonis psalmusa skálázik az ember lelkében.

Ha most kilépünk a boltíves folyosóra, talán ennek épsége több megnyugtatást lop a szívünkbe? Korántsem, hiszen az egyetlen, mely épségben maradt a sok közül! Nem nyújthat kárpótlást a kolostort őrző hetvenen túli házaspárnak egyszerű, de annál buzgóbb magyarázata: ez a szoba sekrestye volt, ez meg a refektórium s érdemes megtekinteni a zöldséges pincét is, mely egykor kriptául szolgált s ide tértek örök pihenőre a fehér barátok, miután az életből fáradtan kidőltek. Mindezek a kolostor egyetlen szárnyának épségben maradt földszinti és alagsoros helyiségei, de a többi három, vagy talán több, emeleteivel együtt az enyészetnek esett áldozatul. De éppen így felparcellázódott a kolostor kertje és belgazdasága s a barátok örökségén az egyszerű budakeszi emberek osztozkodnak. Elvitték Mária-képét s el a Máriát őrző szerzetesek földjeinek a legnagyobb részét. Ami még érintetlen belőle: kolostor rommal s templom-omladékkal, a hír szerint a szervitáké lesz. Vissza tudják-e varázsolni a mult régi képét, ahogy volt, aligha, modern átszépítéssel talán igen, de a régi patinával soha!

Állunk itt, mint Marius Karthagó romjain s távozunk, mint akiket szíven talált egy darab történelem csonka maradványa. Szeljük az útunkat a Csillebérc és Svábhegy fakorongjai alatt, de már nem hangol a friss levegő esti aromája s nem zökkent ki a kettős csendből lépteink avar-felverése. Makkos-Mária képe belénk mélyed s bűn volna most a megszakítása. Nyílegyenesben haladunk a Farkasrét felé, ahol egy nagy sávon ezer és még több lángban a csillagos ég gyúlt ki s virágpompájában fehérlik fáradt testünk jövődő hazája.

Meszlényi Antal